

GLOBAL IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA VOYAGA YETGAN XIZMAT ITLARINI OZIQLANTIRISH

Normuxamedov A.S.,

Toshkent davlat agrar universiteti Umumiy zootexniya va veterinariya kafedrası assistenti

ORCID ID: 0009-0008-0929-243X

Annotatsiya. Ushbu tezisda xalq xo‘jaligida foydalaniladigan xizmat itlarini global iqlim sharoitlarida oziqlantirish masalalari to‘g‘risida ma‘lumotlar berilgan. Xizmat itlarining tinch turgan va xizmatdan foydalanish davridagi oziqlantirish ratsionlari energiyasi va to‘yimli, mineral moddalar bo‘yicha turlari, hamda miqdorlari tavsiya etilgan. Xizmat itlarining global iqlim o‘zgarishi sharoitida itlarni tinch turgan va xizmatdan foydalanish davridagi ratsionlarini qayta tarzda o‘zgartirish va sharoitlar yaratish ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: iqlim, o‘zgarish, xizmat itlari, ratsion, quruq, konserva, yarim.

Аннотация. В данном тезисе представлена информация о вопросах кормления служебных собак, используемых в народном хозяйстве, в глобальных климатических условиях. Рекомендованы виды и количества рационов кормления служебных собак по энергии и питательным, минеральным веществам в период покоя и использования служебных собак. Показано изменение рационов и создание условий для служебных собак в период покоя и пользования услугами в условиях глобального изменения климата.

Ключевые слова: климат, изменение, служебные собаки, рацион, сухой, консервы, полу.

Abstract. This thesis presents information on the issues of feeding service dogs used in the national economy in global climatic conditions. The types and quantities of feeding rations for service dogs in terms of energy and nutritional, mineral substances during their rest and use are recommended. Changes in the diet and creation of conditions for service dogs during their rest and use of services in the context of global climate change are shown.

Keywords: climate, change, service dogs, diet, dry, canned food, half.

Kirish. Hozirgi kunda butun dunyoda iqlim o‘zgarishi kuzatilmoqda. Bu holat insoniyatning o‘z hayoti va ishlab chiqarishga munosabatini o‘zgartirishni tavsiya etmoqda. Respublikamiz hududiga qo‘shni davlatlardan noqonuniy ravishda qurol-yarog‘, portlovchi va giyohvand moddalar, diniy mazmundagi varaqalar va boshqalarning kontrabanda yo‘li bilan olib kirilishiga yo‘l qo‘ymaslik, shuningdek, jinoiy guruhlar va ekstremistik oqimlarga mansub bo‘lgan shaxslar kirib kelishlarining oldini olish maqsadida huquqni muhofaza qilish organlarida, xalq xo‘jaligida turli ishlab chiqarish ob‘yektlari va mevali bog‘lar, ekinzorlar, chorva mollari, ayniqsa, qo‘y-echkilarni qo‘riqlashda asosan voyaga yetgan itlardan foydalaniladi. Global iqlim o‘zgarishi sababli xizmat itlarining oziqlantirish va to‘g‘ri oziqlanish ratsionini to‘g‘ri tuzish katta ahamiyatga ega [1,2].

Materiallar va usullar. Ushbu tezisini tayyorlashda hozir davrgacha bo‘lgan ilmiy manbalarni tahlillash va ular asosida xulosalar chiqarishlardan foydalanildi. Jumladan, tadqiqotlarda xizmat itlarining oziqlanishi, ular uchun ozuqalar turlari, ratsionlari tahlil etildi.

Natijalar va munozaralar. Itlarning ozuqa moddalariga bo‘lgan talabi me‘yorlari asosida hayvonlar uchun ozuqa ratsionlarini tuzish zarur. Itlarni uzoq davr bir xil ozuqa bilan boqish tavsiya etilmaydi [3].

Ma‘lumki, ratsion - itning bajarayotgan ishi yoki dam olishidagi energiya va ozuqalarining to‘yimli moddalariga bo‘lgan fiziologik ehtiyojini qondiradigan ozuqalarining kunlik to‘plami hisoblanadi. Sutkalik ratsionni tuzishda birinchi navbatda uning ko‘rinishi bo‘yicha qandayligini aniqlash kerak. Amaliyotda itlarni oziqlantirish uchun tabiiy ozuqalar va sanoat usulida tayyorlangan 3 xil - quruq, yarimquruq va konservalangan ozuqalar qo‘llaniladi. Sanoat usulida tayyorlangan ozuqalarni baholashda uning tarkibi, sifati, uning qaysi komponentlardan tayyorlanganiga

e‘tibor beriladi. Hozirgi kunda ko‘pgina mamlakatlarda itlar uchun ekonom, premium va super premium klassidagi ozuqalarni ishlab chiqarmoqda.

Energiya, oqsil, yog‘, uglevodlar, mineral moddalar va vitaminlar miqdori it uchun jinsi, yoshi, tana vazni, fiziologik holati, bajariladigan ishi (xizmat itlari uchun), yil fasli, saqlash sharoitlarini hisobga olgan holda ratsion tuziladi. Zarur energiya miqdori xizmat itlarining 1 kg tirik vazniga bog‘liq, lekin umumiy vaznga teskaridir. Yani tirik vaznli 3- 10 kg.li kichik itlarga 1 kg.ga 575-425 MJ, o‘rta vaznli itlarga 20-40 kg.lilarga 375-305 MJ, katta vaznli itlarga 50 va yugori kg.lilarga 285-205 MJ zarurdir. Oqsillar esa aksincha, tirik vaznli 3- 10 kg.li kichik itlarga 1 kg.ga 20-60 gr, o‘rta vaznli itlarga 20-40 kg.lilarga 135-270 gr, katta vaznli itlarga 50 va yugori kg.lilarga 340-475 gr berish kerak.

Xizmat itlarini xizmatdan foydalanish davrida ularning ratsionlaridagi talablari energiyaga - 30% foizgacha, qishgi davrda ular isitilmaydigan joylarda saqlansa 20% gacha, oqsilga - 30-50%, yog‘larga - 15% ga, uglevodlarga - 30% ga oshiriladi.

Ratsionlarni tuzish itlarni to‘g‘ri oziqlantirishni tashkil qilishda katta ahamiyatga ega, chunki moddalar va energiya almashinuvi, binobarin, organizm funksiyalari ozuqa mahsulotlarining tabiati va ularning ratsiondagi birikmalari ta‘sirida o‘zgaradi.

Ratsionni itning tabiati va ta‘miga mos keladigan ozuqa mahsulotlaridan tuzish kerak. Ozuqa mahsulotlarini tanlashda, ratsiondagi ovqat hazm qilishiga yaxshi ta‘sir qilsin, shuning uchun ratsionlar hajmi va quruq moddalarning miqdori bo‘yicha ovqat hazm qilish kanalining sig‘imiga va organizmning oziq moddalarni hazm qilish va shimish qobiliyatiga mos kelishi kerak. Me‘da-ichak yo‘lining yetarli darajada to‘lmasligi, shuningdek, me‘da-ichak yo‘lining ortiqcha yuklanishi itning motor va sekretor faoliyatiga va umumiy holatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Oziq-ovqat mahsulotlarini tejash maqsadida itlar ratsioniga

go'sht, sut, baliq va oziq-ovqat sanoati chiqindilarini kiritish mumkin, ular boshqa ozuqa mahsulotlari bilan ma'lum darajada qo'shilib berilganda itlarni to'laqonli oziqlantirishni ta'minlaydi. Amaliyotda toza 2-kategoriyalari go'sht mahsulotlari ikki barobarga hayvonlarni so'yish sanoati chiqindilari bilan almashtirish mumkin.

Xizmat itlarining kunlik ratsioni uning kunlik energiyasi talabidan o'rtacha 25% (kamida 20, ko'pida 30) go'sht yoki go'sht mahsulotlariga, 53 % (45-30) turli ovshoqlarga, 15% (10-15) non mahsulotlariga, 5 % (3-7) kartoshkaga, 2 % (1-3) sabzavotlarga to'g'ri kelishi lozim. Kunlik ratsionlarda katta itlarga 10-15 gr osh tuzi, 10-15 gr go'sht suyuk uni va mineral qo'shimchalar ularning yo'riqnomasiga asosan yetmagan qismini berish mumkin.

Itlarni ortiqcha ovqatlantirish tavsiya etilmaydi. Ortiqcha ozuqa hayvonlarda turli kasalliklar, semirish, serpushtlik va ish qobiliyatining pasayishiga sabab bo'ladi va iqtisodiy jihatdan o'zini oqlamaydi.

Tabiiy mahsulotlardan tayyorlangan ozuqalarda namlik bo'lishiga qaramay, xizmat itiga kuniga 1 litr atrofida suv berish kerak. Uni kuniga 1-2 marotaba almashtirish kerak. Chunki suvda oziq parchalarini itlar suv ichish davrida so'lishi mumkin, bu esa bakteriyalarning suv ko'payishiga sabab bo'lishi mumkin. Agar suvni kuniga bir necha marta almashtirishning iloji bo'lmasa, avtomatik suv berish moslamasi yaxshi yechim bo'ladi. Suv toza, xona haroratida bo'lishi kerak.

Itlarni to'g'ri ovqatlantirish uchun bir sutkadagi ovqatlantirish miqdori muhim ahamiyatga ega. Masalan, nasldor itlar sutkasiga kamida 3-4 marta, tinch holatda (ko'payish davridan tashqarida) itlar esa 2-3 marta ozuqa olishi kerak. Kuchuk bolalari kuniga 5-6 marta boqiladi. Ovqatlantirish sonini qisqartirish kerak emas, chunki bu holda ozuqa hazm qilish yo'li haddan tashqari yuklanadi, bu esa ovqat hazm qilish jarayonlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bir sutka davomida ozuqa ratsionining vazn bo'yicha taqsimlanishi muhim ahamiyatga ega. Masalan, 4 marta ovqatlantirilganda ozuqa ratsionini quyidagicha taqsimlash to'g'ri bo'ladi: ertalab soat 6 da sutkali ratsionning 25%, 12 soatda - 20%, 16 soatda - 20% va 19 soatda - 35%. 3 marta ovqatlantirilganda ertalab 25%, tushda 40% va kechqurun 35% ovqat beriladi. 2 marta ovqatlantirilganda (katta yoshdagi it) - birinchi ovqatlantirishda kunlik ratsionning 40%, ikkinchisida - 60% ozuqa beriladi.

Itlarning ozuqa ratsionini keskin o'zgartirish mumkin emas, bir ratsiyondan ikkinchisiga o'tish asta-sekin amalga oshirilishi kerak. Masalan, suyuq ovqatdan quruq ovqatga asta-sekin, 7 kun davomida o'tkazish kerak. Bunda it dastlabki vaqtlarda ko'p miqdorda axlat ajratadi. Agar an'anaviy ratsiondan tayyor ozuqaga konserva yoki aksincha o'tkazilsa, bu ham asta-sekin - 7-10 kun davomida amalga oshirilishi kerak. Bunday holda, yangi ozuqani odatiy ratsionga qo'shish yaxshiroqdir. Itni an'anaviy ratsion bilan boqishda ham bir ozuqadan ikkinchisiga keskin o'tkazib yubormaslik kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Богданова И. Б. Кормление собак. М. ЭСМО-пресс. 2004. 416 стр.
2. Стекольников А. А. Кормление и болезни собак и кошек; диетическая терапия. СПб. Лань, 2005, 605 стр.
3. Хохрин С.Н., Рожков К. А. Лунегова И.В. Кормление собак. СПб. Лань, 2022, 288 стр.